

NYKILS KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

*Nykils församling
Linköpings kommun
Linköpings stift
Östergötlands län
2005*

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

NYKILS KYRKOGRÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Nykils församling

Linköpings kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Kulturminneslagen och begravningslagen	2
Kulturhistorisk bedömning	3
Inventeringens uppläggning och rapport	3
Översiktskarta	4
Nykils kyrkogård	5
Kyrkogårdens omgivning	5
Nykils kyrka	6
Kyrkogårdens historik	6
Beskrivning av kyrkogården	7
Översiktlig beskrivning av växtlighet mm – Karta	11
Beskrivning av enskilda kvarter	14
Kvarter A	14
Kvarter B	16
Kvarter C	17
Kvarter D	18
Kvarter E	19
Kvarter F	20
Kvarter G	21
Källor	22
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	23
Förklaring till exempellistan	23
Utvärderingskarta	24
Bilagor	
Exempellista	
Fotografier	

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144) säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare

säger lagen: ”Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilhistoria och om begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistorisk värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt läns museerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Caroline Morgansdotter, Östergötlands läns museum 2005. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

NYKILS KYRKOÅRD

Kyrkan med omgivande kyrkogård ligger centralt i Nykils samhälle. Kyrkogården har en rektangulär planform i väst/östlig riktning. Kyrkan ligger på kyrkogårdens nordvästra del och kyrkans långhus är orienterat i öst/väst. En asfalterad gångväg som senare övergår till en grusgång vid kyrkan leder fram till huvudingången och gångvägen är anlagd så att besökaren anländer till kyrkogården vid långhusets nordvästra hörn.

Flygfoto över Nykils kyrkogård år 1950 (t.v.) och 1966 (t.h.). Foto från Östergötlands läns museums samlingar.

Kyrkogårdens omgivning

Norr om kyrkan ligger ett kuperat bergsområde med mindre buskage samt träd. Där ligger också ett kyrkstall samt ett garage, där kyrkvaktmästaren har sina redskap. Öster om kyrkogården breder ett kuperat odlingslandskap ut sig. Söder om kyrkogården går landsvägen parallellt med kyrkomuren, väster och söder om kyrkan breder samhället ut sig. I anslutning till parkeringen ligger Nykils församlingshem. Den nya kyrkogården ligger öster om den gamla, på en lägre nivå. Vid den nyare delens nordvästra hörn ligger minneslundan som en rundad utbuktning mot norr och den sammanbinder de två områdena. Kyrkan är belägen på en höjd invid ett vägskäl i Nykils samhälle. Sydväst om kyrkan är den f d kyrkskolan belägen. Den uppfördes 1848, endast några år efter folkskolestadgans tillkomst 1842. Den är en av de äldsta bevarade skolhusen i länet som är uppförda för sitt syfte. Den har det för de tidiga skolbyggnaderna så typiska läget nära kyrkan. Norr om kyrkan låg fram till 1978 de övriga kyrkstallarna, som då fick ge plats för en nybyggnad för garage och förråd. Den f d prästgården, uppförd 1940, ligger på andra sidan landsvägen ca 200 meter sydost om kyrkan. Församlingshemmet är inrymt i flera sammanbyggda hus, som successivt flyttats till eller nyuppförts på platsen.

Nykil på häradskartan från 1868-1877, blad Gammalkil.

Nykils kyrka

Nykil är en medeltida socken och kyrkan är belägen på en höjd i det moderna samhälle, som vuxit upp runt kyrkplatsen. Kyrkan uppfördes ursprungligen under 1200-talet, men dess tidiga byggnadshistoria är inte klarlagd. Tornets nuvarande utformning härrör från 1760-talet och är utförd av byggmästare Petter Frimodig. Ett nytt långhus uppfördes mellan åren 1783-1786 intill det befintliga tornet efter ritningar av stiftsbyggmästare Casper Seurling. Kyrkan fick ett rektangulärt långhus med rakslutet korparti och en bakomliggande tresidig sakristia. Exteriören har en tidstypisk utformning med putsade fasader, symmetriskt placerade fönsteröppningar och ett sadeltak som är valmat i öster. Samtliga takfall var ursprungligen spånklädda, men långhuset försågs vid en renovering 1900-1901 med tegelpannor. Huvudingången är via tornet i väster, men en ingång finns även centralt på södra långhusväggen. Interiören präglas av byggnadstidens ideal med ett ljust och luftigt kyrkorum, med en ovanlig men tidstypisk färgsättning i svart och guld.

Kyrkogårdens historik

Uppgifter om kyrkogårdens historik har i huvudsak hämtats från Östergötlands läns museums topografiska arkiv och bibliotek. Uppgifter om äldre lantmäterikartor är hämtade från Lantmäteriets websida.

Bårhuset uppfördes efter ritningar av arkitekt K Martin Westerberg 1935.

Kyrkogården har sedan medeltiden vuxit fram runt den medeltida kyrkan. Den äldre kyrkogården utvidgades under 1954 med en nyare del i öster. Flygfoto från 1950 och 1966 visar på en uppvuxen trädkrans.

1977 ansökte församlingsprästen Bo Adell om tillstånd att riva det gamla kyrkstallet som var placerat norr om kyrkogården och på samma ställe uppföra en ekonomibyggnad. Året därpå godkänner länsstyrelsen förslaget.

I början av 2000-talet anlades minneslunden vid kyrkogården.

Från hösten 2004 finns ett beslut från länsstyrelsen där de beviljar ansökan om att hamla och ta ner träd på kyrkogården. Ansökan handlade om tillstånd att få ta ner 5 lönnar och hamla 16 lönnar.

Nykils f d kyrkskola, byggd 1848, inrymmer numera bostäder.

Beskrivning av kyrkogården

Kyrkogården består av sju kvarter: A-G. Fyra av dessa, A-D, tillhör den gamla kyrkogården och de tre resterande tillhör den nya delen av kyrkogården.

Allmän karaktär

Gamla kyrkogården

Den gamla kyrkogården ger ett enhetligt intryck då kvarteren domineras av rygghäckar, samtliga i nordsydlig riktning, dock är vissa av häckarna nyplanterade och fyller på så vis inte sin funktion som rygghäck. Kvarteren är symmetriska i den meningen att gravraderna är i nordsydlig riktning. Svart granit dominerar. Även ett visst typsnitt (se

foto s. 11) förekommer på flertalet vårdar, likaså pelare som utsmyckning. De kan vara som inskription och som fristående dekoration. Spår från den allmänna linjen finns i form av enstaka gravvårdar. Kvarter C är det kvarter som främst visar spår av äldre tiders gravkultur, men äldre gravvårdar förekommer även i andra kvarter, dock representerar dessa kvarter yngre trender.

Obelisk på den gamla kyrkogården, kvarter D. I bakgrunden syns tydligt nivåskillnaden mellan den gamla och den nya kyrkogården.

Nya kyrkogården

Enbart låga och breda gravvårdar bidrar till att den nya kyrkogården ger ett yngre intryck. Då kvarteren även består av låga rygghäckar ger den ett öppet intryck.

Omgärdning

Gamla kyrkogården

Västra muren: söder om entrén, murad stödmur. 0,1 m hög i söder till 0,9 m hög vid det sydvästra hörnet som är rundat. Ca 0,3-1,0 m stora stenar. Vid centrum av mursträckningen går en kallmurad halvmur ut vertikalt ca 17 m. Ca 0,9 m hög vid murens fäste till 0,1 m hög vid infarten till parkeringen. Ca 0,3-1,0 m stora stenar. Röd och grå granit.

Norra muren: klippt tujahäck ca 1,2 m hög.

Östra muren: den östra muren är som en trappavsats till den nya kyrkogården som ligger på en lägre nivå än den gamla kyrkogården. Murad stödmur, ca 0,9-1,5 m hög. Stenarna är ca 0,3-0,9 m stora. Vid murens nordöstra hörn går muren ut ca 3 m i nordlig riktning. Muren är ca 1,0 m hög och bidrar till inramningen av minneslunden. Stenarna ca 0,1-0,7 m stora. Röd och grå granit.

Södra muren: murad halvmur ca 1,4-1,6 m hög. Ca 0,3-1,0 m stora stenar. Röd och grå granit.

Nya kyrkogården

Västra muren: se den gamla kyrkogårdens östra mur.

Norra muren: kallmurad halvmur, 1,3-1,5 m hög. Relativt kvadratiska röda granitblock, ca 0,3-0,8 m stora stenar.

Östra muren: se norra muren.

Södra muren: kallmurad halvmur, ca 1,1 m hög, ca 0,3-0,8 m stora stenar.

I norr ramar en klippt tujahäck in den gamla kyrkogården.

Ingångar

Gamla kyrkogården

Väster: vid entrén till kyrkan är det ett öppet gräsområde. Den västra grindöppningen är placerad vid den centrala delen av muren där en vertikal mur byggts i anslutning till parkeringens infart. I grunden kvadratiska grindstolpar och rektangulära på höjden, i kalksten. Dubbla grindportar i smide, konkav form, från 1800-talet.

Norr: tujahäcken omgärdar den gamla kyrkogårdens norra sträckning, i nivå med kyrkans östra fasad finns en öppning i häcken som leder till garaget som är placerat utanför häcken i norr. Man har låtit häcken växa till två pelare som markerar öppningen i häcken, dessa är ca 2,5-3,0 m höga. Vid nordvästra hörnet finns en gjuten betongtrappa med ett enkelt räcke i gjutjärn. Trappan sammanbinder gamla och nya kyrkogården och ligger i anslutning till minneslunden.

Öster: öppning som sammanbinder gamla och nya kyrkogården. Muröppningens rundade hörn är yngre än resten av mursträckningen, den är kallmurad och stenarna är utskurna och öppningen får ett striktare utseende än resten av muren, ca 0,5-0,9 m stora stenar i röd granit. Ingången markeras med två konformigt klippta sockertoppsgranar, ca 1,6 m höga. Från gamla kyrkogården är muren till ingången 0,1 m hög till 1,0 m hög vid de rundade hörnen. Vid den norra sidan finns ett enkelt räcke i järn, gråmålat.

Nya kyrkogården

Väster: se gamla kyrkogårdens östra ingång.

Norr: se gamla kyrkogårdens nordvästra ingång.

Söder: ingång från landsvägen. Kallmurade grindstolpar i granit, kvadratiska till formen och rektangulära på höjden, ca 1,3 m hög. Kröns av kvadratiska granitblock med en marginell toppning. Portar av svartmålad stål, kvadratiska med enkel utsmyckning. Från 1950-talet.

Vegetation

Gamla kyrkogården

Trädkransen utgörs av lind och lönn och är placerad innanför mur. Träden är oregelbundna i såväl storlek som placering. Mindre buskage, bl a en friväxande tallhäck. En klippt tujahäck omgärdar delvis gravkapellet i det nordvästra hörnet, ca 1,2 m hög. Vid gravkapellet växer också friväxande berberisbuskar. Buskar vid öppningen mellan gamla och nya kyrkogården, två konformigt klippta sockertoppsgranar ca 1,6 m höga och sex klippta idegranar ca 0,8 m höga. Klippt oxbärshäck vid östra sträckningen mot den nya kyrkogården ca 1,2 m hög. Vid långhusets östra fasad är en rabatt anlagd med diverse perenner och mindre buskar. I söder kröns mursträckningen av trädkrans samt friväxande tallhäck. Rygghäcker: nio klippta idegranshäckar, ca 1,0 m höga, två friväxande ölandstok, ca 0,8-1,0 m hög, två klippta häckar ca 0,7-0,9 m hög, två klippta tujor ca 1,3 m hög samt en nyplanterad friväxande tuja ca 0,9-1,0 m hög, en nyplanterad aronia ca 0,4 m hög och två friväxande spirea, ca 0,6-0,8 m hög. Samtliga i nordsydlig riktning.

Nya kyrkogården

Trädkransen utgörs av lindar och är relativt regelbunden i såväl storlek som placering. Minneslunden i nordvästra hörnet omgärdas delvis av en glest planterad friväxande avenbok, ca 0,7-1,0 m hög, samt delvis av en klippt tuja ca 1,4 m hög. Norra mursträckningen kröns av en klippt tujahäck ca 1,5 m hög. Vid korset och området där redskap och vattenpost är placerade växer två friväxande idegranar, en friväxande tujahäck samt ett mindre träd bakom korset. Från korset i öst växer en klippt idegranshäck i östvästlig riktning, ca 2 m lång och ca 1,1 m hög. Från korset i västlig riktning växer en idegran i vinkel, ca 3x3 m lång och ca 1,1 m hög. Den omgärdar vattenposten, redskapställningen etc. Sju klippta avenbokshäcker, rygghäcker i nordsydlig och östvästlig riktning, ca 0,9-1,1 m hög, samt klippta rygghäcker ca 1,0 m höga. Tujahäcker och sockertoppsgranar förekommer vid flertalet gravar.

Gångsystem

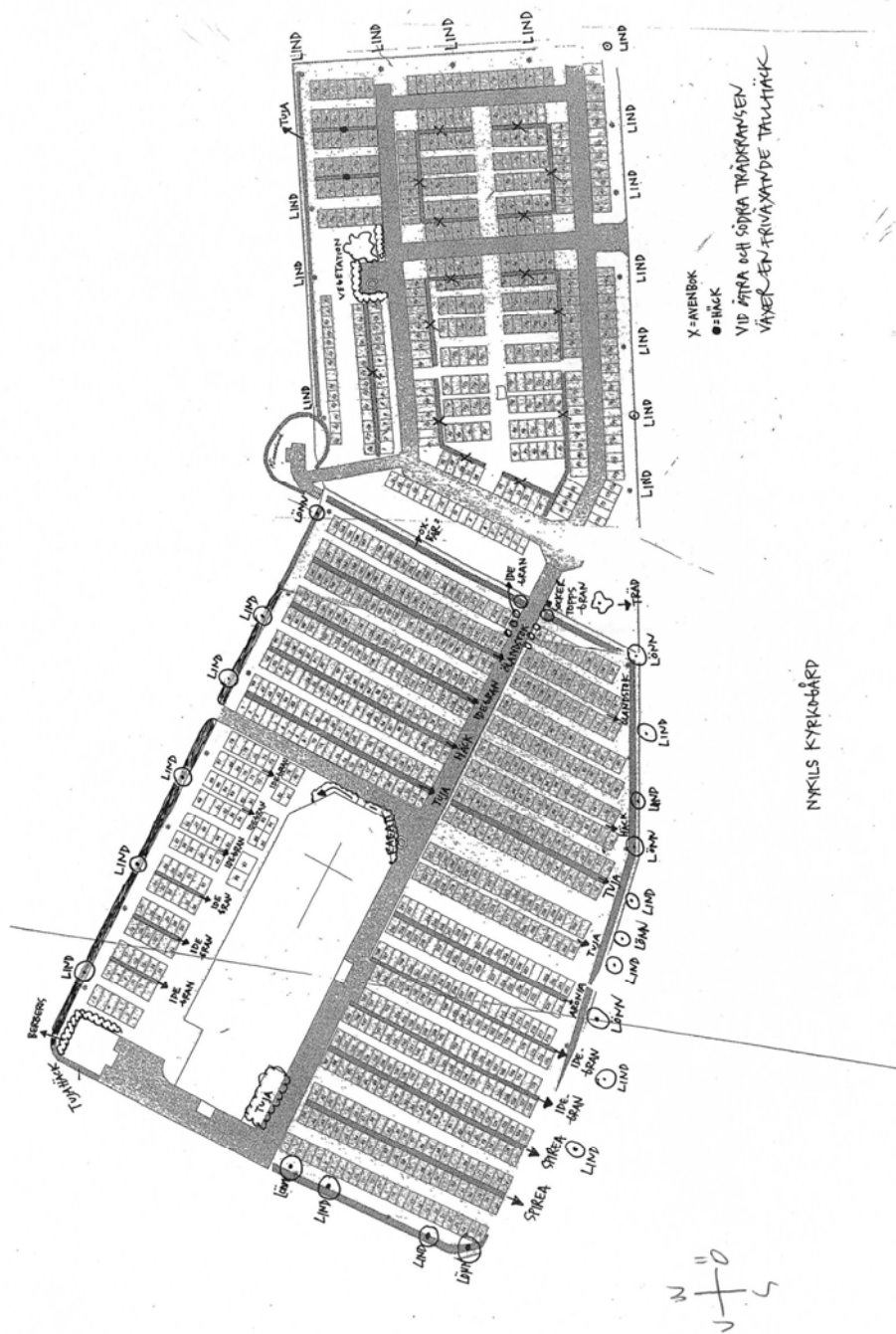
Gamla kyrkogården

Grusgång från parkeringen i väster som leder fram till gravkapellet i nordvästra hörnet samt leder till kyrkans huvudingång och fortsätter längs med kyrkans södra fasad i en rak linje till ingången till den nya kyrkogården vid den östra muren. Vid långhusets östra fasad leder grusgången mot norr till ingången i häcken och således till garaget/kyrkvaktmästarboden.

Nya kyrkogården

Från minneslunden i nordvästra hörnet leder en grusgång som omgärdar kyrkogården. Grusgången delar också av kyrkogården med en sträckning från ingången i söder till ett kors i plåt vid norra muren. Där finns också redskap och vattenpost. Området är belagt med kalkstensplattor.

Vegetationskartan visar den växtlighet som finns på Nykils kyrkogård.

Gravvårdstyper

Gamla kyrkogården

Finns ett brett register av gravvårdstyper, i såväl ålder som utformning, bl a stenramsgravar, obelisk, kors och hällar. Troligen har flera gravvårdar varit grusgravar. Finns vissa genomgående drag som kommer igen, det är bl a den svarta graniten i

gravvårdarna. Ett specifikt typsnitt (se foto s. 11) och pelare som är uthuggna i gravvården eller vårdar som har pelare med inskription finns det flertalet av.

Nya kyrkogården

Enbart låga och breda vårdar, vanligast förekommande är de från slutet av 1900-talet.

Minneslund

Minneslundan har sitt ursprung från slutet av 1950-talet då den första minneslundan anlades i Sverige. I minneslundan ersätts det personliga monumentet till anonymitet, där blir alla lika inför döden. Dess tillkomst är en konkret utveckling inom gravvårdskulturen. År 2000 ansökte Nykils kyrkliga samfällighet om tillstånd att få anlägga en minneslund i den nyare kyrkogårdens nordvästra hörn, i anslutning till en trappa som förbinder den lägre belägna nya delen med den gamla kyrkogården. Minneslundan är en rundad utbuktning mot norr. Där finns träsoffa, en skylt i trä med inskriptionen "Minneslund" samt en ställning i gjutjärn för blomvaser och ljus. Perenner och mindre buskar är planterade.

Byggnader

Bårhus i nordvästra hörnet av kyrkogården. Kvadratiska spröjsade fönster med gråblå fönsterbågar vid gravkapellets västra och östra fasad. Kvadratisk planform, vita slätputsade väggar, gråmålad grovputsad sockel. Port med dubbeldörrar med snedställda paneler i gråblå färg. Kupoltak som kröns av ett förgyllt kors.

Garage utanför den norra häcken. Rödmålad stående panel med grå betonggrund. Sadeltak täckt med rött enkupigt tegel. Två svartmålade panelklädda dörrar samt två garageportar i likadan utformning.

Byggnaden som ligger nordväst om garaget kan vara ett kyrkstall, det finns olika uppgifter om detta. Byggnadens fasad har en stående slätpanel, den är rödmålad med fem svartmålade dubbelpportar och kröns av ett pulpettak med trapetskorrugerad plåt. Lockpanel på gavlar och baksida. Vitmålade gavlar och fönsterbågar.

Byggnaden ligger norr om kyrkogårdens äldre del.

Övrigt

Gamla kyrkogården

Fem belysningsstolpar, klotformade genomskinliga glaskupor. Vattenpost och redskap söder om kyrkans entré. Gravvårdar placerade vid garagets västra fasad samt i anslutning till kyrkstallet. Fasadbelysning vid norra porten och vid den södra

trädkransen. Träsoffa söder om kyrkans entré samt vid långhusets sydöstra hörn där också vattenpost och redskap är placerade. Två träsoffor vid gravkapellets entré.

Nya kyrkogården

Redskap, vattenpost, kors och träsoffa vid norra muren, området är placerat som en fond då besökaren kommer via den södra ingången. Träsoffa i minneslundan och ytterligare tre är placerade på kyrkogården. Den nya kyrkogården saknar belysning.

Kulturhistorisk bedömning

Kyrkans placering på kyrkogårdens nordöstra del är mycket vanlig för medeltida kyrkor.

Den äldre delen visar stor variation på olika gravvårdar där ålderdomliga vårdar är mer vanligt förekommande inom vissa kvarter, och bland dessa finns det de som har ett kulturhistoriskt värde. Återkommande stiluttryck går att hitta, bland annat ett typsnitt som förekommer regelbundet på de relativt ålderdomliga gravvårdarna.

Pelare som inskription på gravvården eller som uthuggen dekor är vanligt förekommande på den gamla kyrkogården. Till höger är exempel på det typsnitt som återkommer i kvarter A.

Gravvårdar med pelare i form av huggen dekor eller fristående är vanligt förekommande.

I den nyare delen av kyrkogården finns också återkommande drag som kan vara värda att notera, bl a gravvårdar med guldtext samt diverse symboler som ren dekoration eller som en härledning till den bortgångnes yrkesliv eller fritidsintressen. Dessa har på senare tid i viss mån ersatt titlar som är vanligt förekommande på äldre vårdar.

Tillsammans bildar den äldre och den yngre delen ett representativt tidsdokument där tydliga skillnader gällande trender i gravvårdskulturen går att utläsa. Detta bidrar till insikt om den förändring och utveckling som skett från äldre dagar fram till idag.

Gravkapellet som är uppfört efter ritningar från 1935 är av vikt för kyrkomiljön och har ett högt kulturhistoriskt värde.

Gravvården över luffaren Gustaf Hermansson (1878-1965), kvarter E, är ett gott exempel på gravvård med högt lokalthistoriskt värde. Gustaf var en känd figur i trakterna kring Nykil.

Nykils kyrkogård visar ett variationsrikt register av vegetation, såväl rygghäckar som häckar och rabatter. Dessa är av vikt att vårda för att behålla kyrkogårdens karaktär. Den relativt regelbundna trädkransen bidrar till kyrkogårdens struktur och visar på det

parkideal som rådde på landsortskyrkogårdarna framför allt under 1800-talet. Halvmurens gräsbevuxta slänt har ett högt kulturhistoriskt värde och är av vikt för den nya kyrkogårdens karaktär.

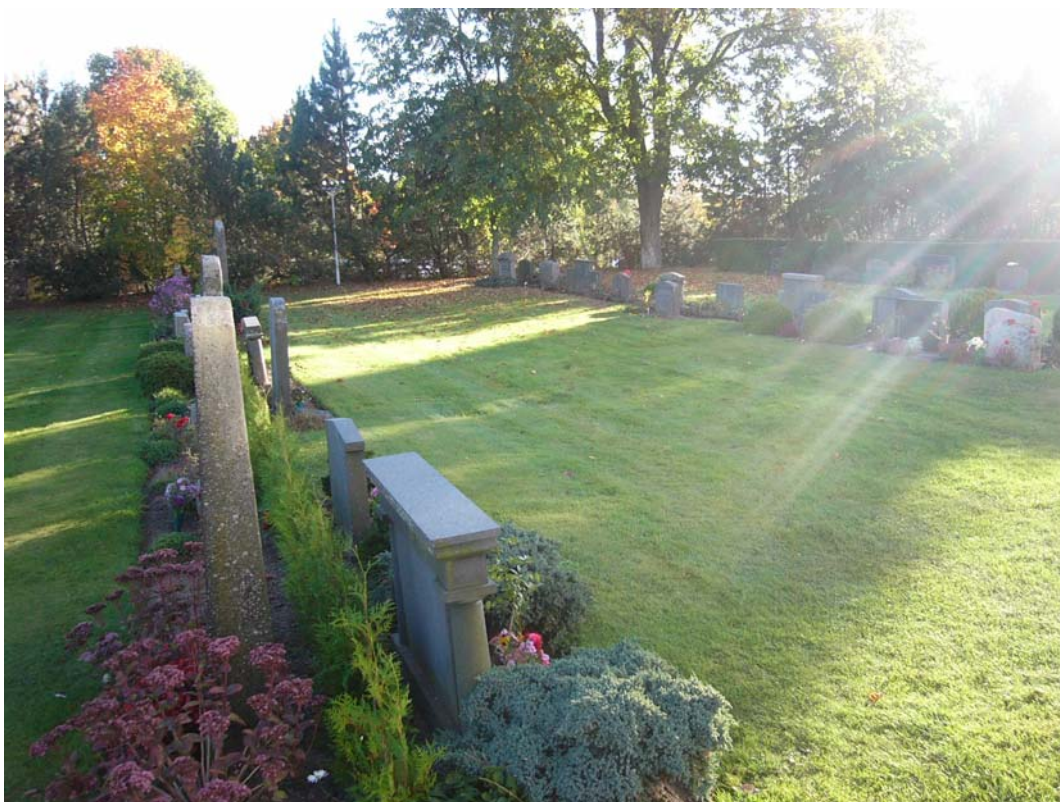
Gravvården efter luffaren Gustaf Hermansson. Hans vänner reste denna natursten till hans minne.

BESKRIVNING AV ENSKILDA KVARTER

Gamla kyrkogården

Kvarter A Gravplats nr 1-303

Kvarteret omfattar gravplats nr A 1-303 och ligger söder om kyrkan. Väster om kvarteret finns trädkrans, där löper också gångvägen till kyrkogårdens entré från landsvägen. Väster om kvarteret finns också en gräsyta. Norr om kvarteret ligger kyrkan i öster kvarter B och i söder trädkrans, tallhäck samt landsväg.

Kvarter A.

Allmän karaktär

Delvis enhetligt kvarter. Jämn fördelning av låga och breda samt högre vårdar. Rygghäckarna ger ett enhetligt och symmetriskt intryck. Dessa varierar dock i storlek och sorter samt att aronian är planterad hösten 2005 och har på så vis inte växt till sig ännu.

Omgårdning

I väster trädkrans, i norr grusgång, i öster en smal gräsyta mot kvarter B och i söder trädkrans.

Ingångar

Vegetation

Trädkrans och tallhäck i väst och i söder. Rygghäcker i nordsydlig riktning, en nyplanterad friväxande tuja ca 0,9 m hög. En nyplanterad aronia ca 0,4 m hög, två klippta idegranar ca 1,0 m höga, två friväxande spirea ca 0,7 m höga.

Gångsystem

Gräsytor mellan gravvårdsrader, grusgång i norr i västöstlig riktning vid kyrkofasaden.

Gravvårdstyper

Blandat med låga och breda gravvårdar samt några högre vårdar. Främst grå och svart granit. Vanligast förekommande är 1880-1950-tal. Ett träkors i sydvästra hörnet. En håll. Vissa vårdar har linjegravskaraktär. Finns ett hål i en av rygghäckarna där gravvården har inskription på såväl framsida som baksida.

Byggnader

Övrigt

Vattenpost söder om kyrkoentrén vid västra muren samt vid kvarterets nordöstra hörn vid kyrkofasaden. Fasadbelysning vid trädkransen i söder. Träsoffa vid kvarterets nordöstra hörn.

Kulturhistorisk bedömning

Ålderdomliga gravvårdar med ett kulturhistoriskt värde. Titlar på gravvårdar säger mycket om traktens näringsliv. I kvarter A förekommer främst gravvårdar med titlarna lantbrukare och hemmansägare.

Kvarter B Gravplats nr 1- 139

Kvarteret omfattar gravplats nr B 1-139 och ligger sydöst om kyrkan. Väster om kvarteret ligger kvarter A, i norr kvarter D, i öst häck mot nya kyrkogården, i söder trädkrans och tallhäck.

Kvarter B.

Allmän karaktär

Öppen karaktär. Övervägande delen av rygghäckar är låga och ger inte ett lika strikt intryck som kvarter A.

Omgårdning

I väster gräsyta mot kvarter A, i norr grusgång, i öst häck mot nya kyrkogården samt trädkrans och tallhäck i söder.

Ingångar

Från nya kyrkogården i kvarterets nordöstra hörn.

Vegetation

Klippt oxbärshäck i öst, trädkrans samt tallhäck i söder. Rygghäckar i nordsydlig riktning, en friväxande ölandstok ca 0,9 m hög, en klippt häck ca 0,8 m hög samt en klippt tuja ca 1,2 m hög. En klippt sockertoppsgran samt tre idegranar vid ingången mellan gamla och nya kyrkogården.

Gångsystem

Grusgång vid kvarterets norra sträckning som leder till nya kyrkogården.

Gravårdstyper

Vissa vårdar har linjegravskaraktär. Främst låga och breda samt en högre vid nordöstra hörnet. En stenramsgrav och en häll. Tre barngravar. Naturstenar med inskriptionen Far och Mor, ej placerade bredvid varandra. Vanligast förekommande 1970-tal – 1990-tal men också äldre. Grå, röd och svart granit.

Byggnader

Övrigt

Kulturhistorisk bedömning

Enskilda gravvårdar har ett kulturhistoriskt värde. Nämnas bör de två naturstenarna med inskriptionen Mor och Far samt stenramsgraven.

Kvarter C Gravplats nr 1-88

Kvarteret omfattar gravplats nr C 1-88 och ligger norr om kyrkan. Väster om kvarteret gravkapell, norr om kvarteret häck. I öst kvarter D och i söder kyrkans långhus.

Kvarter C.

Allmän karaktär

I huvudsak äldre gravvårdar vilket ger kvarteret en ålderdomlig karaktär.

Omgärdning

Delvis grusgång i väster, i norr häck samt trädkrans och i öst grusgång.

Ingångar

Vid norra häcken från garaget.

Vegetation

Trädkrans och häck i norr. Sex rygghäckar i nordsydlig riktning, klippta idegranar.

Gångsystem

Grusgång delvis i väster samt grusgång i öst. Gräsytor mellan gravvårdsraderna.

Gravvårdstyper

Äldre gravvårdar i kalksten samt i svart granit. En häll, flera obelisker. Varierad ålder, äldre vid kvarterets östra del där vårdar från 1800-talet dominerar, i väster vanligast från 1950-talet och i det centrala området av kvarteret finns yngre gravvårdar.

Byggnader

Gravkapell.

Övrigt**Kulturhistorisk bedömning**

Ålderdomliga gravvårdar med ett kulturhistoriskt värde. Kvarteret har regelbundet planterade rygghäckar som ger kvarteret karaktär och struktur.

Kvarter D Gravplats nr 1-216

Kvarteret omfattar gravplats nr D 1-216 och ligger i nordöst på kyrkogården. Väster om kvarteret kyrkan och kvarter C, norr om kvarteret häck. I öst häck mot den nya kyrkogården och i söder kvarter B.

Kvarter D.

Allmän karaktär

Relativt glest mellan vårdarna, vårdarna är i huvudsak svart granit.

Omgärdning

I väster och i söder grusgång, i norr trädkrans och häck, i öst häck mot nya kyrkogården.

Ingångar

Ingång vid norra häcken mot garaget samt ingång i öster mot nya kyrkogården.

Vegetation

Trädkrans och häck i norr, samt häck i öster. Rygghäcker i nordsydlig riktning, en klippt tuja ca 1,3 m hög, en idegran ca 1,0 m hög och en häck ca 0,7 m hög samt en friväxande ölandstok ca 1,0 m hög. En klippt sockertoppsgran samt tre idegranar vid ingången mellan gamla och nya kyrkogården.

Gångsystem

Grusgång i väster och söder, gräsytor mellan gravvårdsraderna.

Gravvårdstyper

Vissa vårdar har linjegravskaraktär. En obelisk, två hällar. Varierande gravvårdstyper, främst kalksten och svart granit. Låga och breda vårdar. Äldre vid östra delen, främst 1930-1950-tal. Nya enstaka vårdar från 1990-2000-talet i centrala delen.

Byggnader

Övrigt

Kulturhistorisk bedömning

Enskilda gravvårdar har ett kulturhistoriskt värde, ett exempel är obeliskan vid den östra delen av kvarteret.

BESKRIVNING AV ENSKILDA KVARTER

Nya kyrkogården

Kvarter E Gravplats nr 1-198

Kvarteret omfattar gravplats nr E 1-198. Väster om kvarteret ligger muren som angränsar till gamla kyrkogårdens kvarter D. Norr om kvarteret ligger kvarter F, öster kvarter G och i söder trädkrans samt landsväg.

Nya kyrkogården med kvarter E i väster, F i norr och G i öster.

Allmän karaktär

Enhetligt kvarter, låga och breda vårdar. Rygghäckarna ramar in kvarteret och flera av vårdarna har små klippta tujahäckar ca 0,4-0,6 m höga.

Omgårdning

I väster mur mot den gamla kyrkogården, i norr grusgång, i öster grusgång och i söder trädkrans.

Ingångar

I kvarterets sydöstra del ingång i den södra muren från landsvägen.

Vegetation

Rygghäckar ramar in den centrala delen av kvarteret, fyra häckar i vinkel ca 0,9-1,1 m hög. Två sockertoppsgranar vid gravvård.

Gångsystem

Grusgång löper runt kvarteret. Gräsytor mellan gravraderna i kvarterets centrala del.

Gravvårdstyper

Enbart låga och breda. 1950-tal – 2000-tal, främst 1960-tal. Tre barngravar. Grå, svart och röd granit. Guldskrift är relativt vanligt. Gravvården över luffaren Gustaf Hermansson (1878-1965) är ett gott exempel på gravvård med högt lokalhistoriskt värde. Gustaf var känd i trakterna kring Nykil, ofta sjöng han vid sina besök i stugorna, takten slog han på en serveringsbricka om någon sådan fanns att uppbringa. Han sov i uthus och i ladugårdar och på höskullar under somrarna. Ibland hjälpte han till med diverse arbeten för mat och logi, men hans frihet var att ständigt befinna sig på vandring. 1959 deltog han i ett radioprogram ”Luffarens skugga och luffaren själv” och 1964 var han huvudpersonen i en film, ”En vandringsman”. Nu är han begravd på Nykils kyrkogård, trots att det sägs att han uttryckt en önskan om att bli begravd under en landsväg, för det var landsvägen som var hans hem.

Byggnader

Övrigt

Träsoffa i sydvästra hörnet. Undanställda gravvårdar i väster vid den gamla kyrkogårdens mur.

Kulturhistorisk bedömning

Vegetationen är av kulturhistoriskt värde då den ger struktur åt det öppna område, med enbart låga och breda vårdar, som utgör den nya kyrkogården. Den regelbundna trädkransen är av vikt för kvarterets karaktär. Enskilda gravvårdar innehar ett kulturhistoriskt värde. Gravvården efter luffaren Hermansson har ett högt lokalhistoriskt värde.

Kvarter F Gravplats nr 1- 42

Kvarteret omfattar gravplats nr F 1-42. Väster om kvarteret ligger kvarter D, gamla kyrkogården, samt vegetation. I norr trädkrans, häck som kröner muren samt åkermark, i öst kvarter G, i söder kvarter E.

Allmän karaktär

Enhetlig karaktär. Kvarteret är mindre än de övriga och det är glest mellan vårdarna.

Omgårdning

I väster grusgång, i norr trädkrans, i öst gräsyta samt område med redskap och grusgång i söder.

Ingångar

I nordvästra hörnet vid minneslunden en öppning mellan gamla och nya kyrkogården.

Vegetation

Rygghäck, klippt avenbok, i östvästlig riktning ca 0,8 m hög. Vid korset och området där redskap och vattenpost är placerade växer två friväxande idegranar, en friväxande tujahäck samt ett mindre träd bakom korset. Från korset i öst växer en klippt idegranshäck i östvästlig riktning, ca 2 m lång och ca 1,1 m hög. Från korset i västlig riktning växer en idegran i vinkel, ca 3x3 m lång och ca 1,1 m hög. Den bildar rygghäck åt vattenposten, redskapställningen etc. Den norra muren kröns av en klippt tujahäck ca 1,5 m hög.

Gångsystem

Grusgång förbinder kvarteret och minneslunden.

Gravårdstyper

Enbart låga och breda i svart, röd och grå granit. Främst 1970-tal – 2000-tal, flest från 1990-talet.

Byggnader

Övrigt

Minneslund i kvarterets nordvästra hörn. Vattenpost, redskap och soptunnor samt ett kors i galvaniserad plåt.

Kulturhistorisk bedömning

Vegetationen är av kulturhistoriskt värde då den ger struktur åt det öppna område, med enbart låga och breda vårdar, som utgör den nya kyrkogården. Den regelbundna trädkransen är av vikt för kvarterets karaktär. Enskilda gravvårdar innehar ett kulturhistoriskt värde.

Kvarter G Gravplats nr 1-169

Kvarteret omfattar gravplats nr G 1-169. I väster kvarter E och F, i norr och i öst åkermark och landsväg i söder.

Allmän karaktär

Enhetlig karaktär, låga och breda vårdar.

Omgårdning

I väst grusgång, i norr trädkrans och häck, i öst och i söder trädkrans.

Ingångar

Vegetation

Klippta rygghäckar och avenbokshäckar omgärdar kvarterets centrala del, ca 0,7 m hög. Två klippta rygghäckar i kvarterets nordöstra del i nordsydlig riktning, ca 1,0 m höga. Tujahäckar och sockertoppsgranar vanligt förekommande vid flertalet gravvårdar.

Gångsystem

Grusgång omgärdar delvis kvarteret. I centrala delen av kvarteret gräsytor mellan gravraderna.

Gravvårdstyper

Enbart låga och breda, svart, grå och röd granit. Vanligast förekommande från 1960-tal – 1990-tal.

Byggnader

Övrigt

Tre träsoffor.

Kulturhistorisk bedömning

Vegetationen är av kulturhistoriskt värde då de ger struktur åt det öppna område, med enbart låga och breda vårdar, som utgör den nya kyrkogården. Den regelbundna trädkransen är av vikt för kvarterets karaktär. Enskilda gravvårdar innehar ett kulturhistoriskt värde.

Källor:

Broocman C F. Beskrifning öfver the i Östergötland..... . 1760.

Faksimilutgåva 1993.

Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.

Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering.

Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.

Ridderstad A. Östergötlands beskrivning. Andra delen. Stockholm 1918.

Tham W. Beskrifning öfver Linköpings län. Förra delen Stockholm 1854. Andra delen Stockholm 1855.

Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar. 2001.

Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919. Theorell A, Wästberg P, Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.

Widegren PD. Försök till en ny beskrivning över Östergötland. Första bandet 1817.

Andra bandet 1828. Faksimilutgåva 1993.

Östergötlands läns museums topografiska arkiv.

Muntliga uppgifter –

www.lantmateriet.se.

www.kulturarvostergotland.se

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR MED KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. Att gravnumren ofta börjar med "0" beror på att datorn ska kunna sortera materialet i rätt ordning. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen "onumr. S om 042". Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer: "ÖLM 1, ÖLM 2 o s v".

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen "granit" används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas sv (svart), gr (grå), r (röd), gr/r (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och S:a årtal: anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

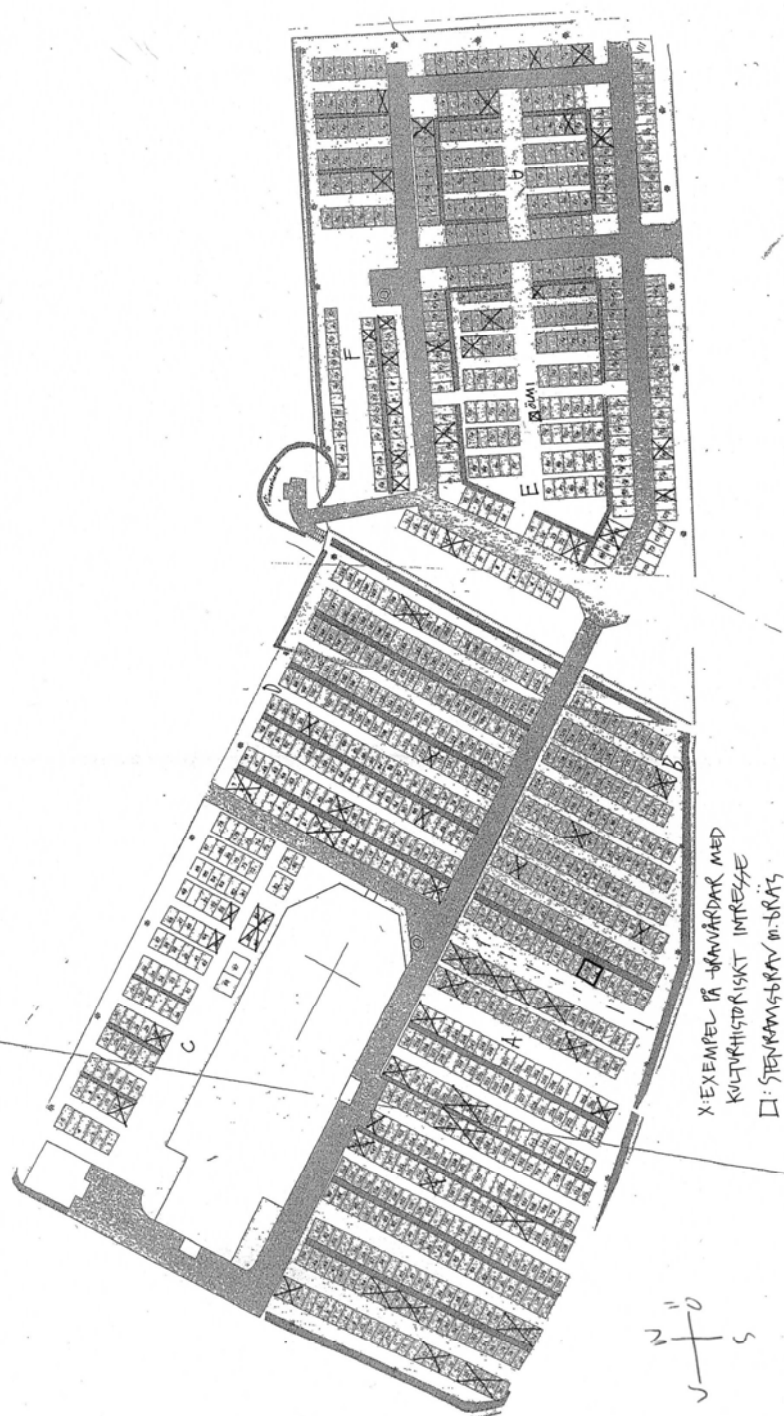
Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten m m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalthistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

På gravkartan visas exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse.

